

PRAVO NA INFORMISANJE

SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA

Pravo na informisanje /slobodan pristup

informacijama

Pravo na informisanje je jedno od osnovnih građanskih prava i ključni deo prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Pravo na informisanje podrazumeva da je javnosti, tj. građanima, dozvoljeno da učestvuje u donošenju i praćenju sprovođenja odluka vlade. Istovremeno, ono poziva vladu na odgovornost ukoliko odluke nisu donete u najboljem interesu svih. Za vreme pandemije i trajanja vanrednog stanja, potreba za potpunim i blagovremenim informacijama bila je još izraženija. Istovremeno, vlade su se suočile sa izazovom da na odgovarajući način odgovore na nove zahteve (pojedini zvaničnici dobili su nove uloge i zaduženja, pristup dokumentima bio je otežan ili onemogućen), zbog čega su upućene preporuke bile nejasne i uzrokovale različite reakcije i ponašanja. Takođe, uvođenje vanrednih mera dovelo je do obustavljanja ili odlaganja administrativnih postupaka, što je značajno uticalo na obradu zahteva i dostupnost informacija. Dodatno, suspendovana su i pravila o proaktivnoj pripremi i objavljivanju informacija, što je jedna od ključnih karakteristika država sa visokim stepenom transparentnosti.

Mere otvorenog odgovora stavljaju transparentnost, odgovornost i participativnost u središte neposrednih napora koje države čine u cilju suzbijanja zaraze i pružanja hitne pomoći. Kada je reč o **primeni zakona o slobodnom pristupu informacijama**, cilj Vlada treba da bude da u najvećoj mogućoj meri odgovore na zahteve za informacijama što je pre moguće, bez nepotrebnog odlaganaja. Svako ukidanje ili produženje rokova trebalo bi da bude zakonski utemeljno, a sve promene moraju biti javno objavljene. Na zahteve koji su upućeni elektronskim putem treba da se odgovori kao i u redovnim situacijama; stoga je potrebno pojednostaviti uslove za dobijanje informacija elektronskim putem (npr. ukinuti zahteve za digitalnom identifikacijom). Poverenici za slobodan pristup informacijama treba da učestvuju u uspostavljanju sistema za adekvatno odgovaranje na zahteve tokom pandemije, kao i u nadgledanju njegovog funkcionisanja. Potrebno je osigurati da postoje sredstva za upućivanje žalbi povereniku i/ili sudovima.

Važno je postaviti prioritete u vezi sa zahtevima koji se direktno odnose na pitanja o COVID-19: tamo gde je to moguće, poseban prioritet treba da imaju zahtevi koji se odnose na pandemijski odgovor i njegov uticaj (zdravstvene, ekonomske, obrazovne, radne i socijalne mere). Proaktivno objavljivanje informacija takođe treba da bude prioritet: ako je teško postići pravovremeno odgovaranje na sve zahteve, onda je potrebno osigurati bar objavljivanje najtraženijih informacija. Zaposleni: potrebno je identifikovati zaposlene koji nisu previše angažovani i dodelite im zahteve za pristup informacijama visokog prioriteta. Specijalizovani prenos: potrebno je kreirati kanale i protokole za identifikaciju, prenos i upućivanje zahteva za slobodan pristup informacijama između Poverenika za zaštitu prava na slobodan pristup informacijama i glavne jedinice za koordinaciju COVID-19.

Informacije i podaci koji se odnose na COVID-19 treba da budu objavljeni na jednom mestu - internet stranici koja se lako može naći. Ona treba da sadrži odgovore na relevantna pitanja i zahteve: podatke o situaciji u zemlji, resursima, javnim nabavkama, dostupnim budžetima i fondovima. Sve odluke treba proaktivno objavljivati, zajedno sa podacima o tome ko ih donosi i obrazloženjem (pravnim ili naučnim) svake odluke. Objavljivanje novih zakona ili mera i izmene postojećih treba da se vrši ne samo u zvaničnim glasilima, već i na drugim javno dostupnim mestima, čime se obezbeđuje da šira javnost bude jasno upoznata sa novim pravilima. Takođe, trebalo bi da postoji transparentnost u sprovođenju zakona, uključujući informacije o policijskim akcijama, izrečenim kaznama i pokrenutim sudskim procesima; posebno je važan visok stepen transparentnosti informacija o poštovanju mera karantina, ograničenju putovanja i pojačanih kontrola na granicama.

Sve informacije koje se medijima saopštavaju tokom konferencija ili kao odgovor na pitanja novinara, takođe treba da budu i javno objavljene, razumljive javnosti i da se proaktivno šire putem različitih medija (televizija, radio, štampa, društveni mediji, oglasne table lokalnih zajednica) kako bi doprle do svih slojeva stanovništva. Svi podaci trebalo bi da budu objavljeni u otvorenom formatu i da ne zahtevaju posedovanje licence za dalju obradu i upotrebu.

Inicijative za primenu mera za oporavak i sprovođenje reformskih procesa treba da osiguraju da javnost bude u fokusu vladama u post-pandemijskom svetu. Trebalo bi ulagati u povećanje mogućnosti i kapaciteta za prikupljanje i objavljivanje informacija, čemu značajno mogu doprineti:

- Digitalizacija: neophodno je koristiti podatke i dokumente u digitalnom formatu, kako bi im se u budućnosti moglo brzo i racionalno pristupi; snimanje i arhiviranje tih podataka takođe treba da bude zaštićeno.
- Jedinstven način prikupljanja i izveštavanja o statističkim i drugim podacima na različitim nivoma (lokalni, regionalni, nacionalni); to podrazumeva saradnju sa zavodima za statistiku, kako bi se poboljšao sistem za brzo prikupljanje podataka, ali i sa zvaničnim arhivima kako bi se primenile najbolje prakse evidentiranja podataka i olakšala dostupnost digitalnih arhiva, u cilju lakših i bržih pretraga i kompilacija podataka u budućnosti.
- Obezbeđivanje odgovarajućih i dovoljnih resurse za reaktivno i proaktivno objavljivanje podataka; u svetlu povećane „potražnje“ za informacijama važno da postoji dovoljno obučenih javnih službenika koji mogu da odgovore na upućene zahteve;
- Potrebno je unapred pripremiti planove za proaktivno objavljivanje informacija i unaprediti mehanizame za njihovo brže ažuriranje.

Potrebno je učiniti javno dostupnim i u otvorenom formatu sve materijale u vezi sa različitim poduhvatima i postignutim rezultatima (npr. utvrđivanje činjenica, rad posebnih parlamentarnih odbora ili komisija za utvrđivanje istine) i poboljšati sisteme koji omogućavaju brzo ažuriranje tih podataka.

